

Globaali aikakausi ja kansalaiskosmopoliittisuuden haaste

Pekka Kuusela

Delanty, Gerard: *Citizenship in a Global Age. Society, Culture, Politics*. Buckingham, Open University Press 2000, 164 s.

Liverpoolin yliopiston sosiologian professorina toimiva Gerard Delanty on kirjoittanut 1990-luvulla lukuisia kirjoja, jotka käsittelevät sosiaalitieteiden perusteita, Euroopan poliittista ja sosiaalista kehitystä ja yhteiskuntateorian nykytilaa. Delantyn uuden kirjan otsikko viittaa politiikan teorian ja sosiaalitieteiden välimaastoon. Aihepiirinä on kansalaisuuden tarkastelu, joka kuuluu perinteisesti politiikan tutkimuksen kentälle.

Kansalaisuus määritellään yhden näkemyksen mukaan poliittiseksi ryhmäjäsenyydeksi, vaikka historiallisen kehityksen myötä käsitteen sisältö on muuttunut olennaisesti.

Kansalaisuudesta, globalisaatiosta ja kosmopoliittisuudesta on ollut yhtä kaikki 1990-luvun käynnissä laaja keskustelu.

Lähtökohtana on ollut kansalaisuuden muuttuminen maantieteellisten rajojen merkityksen vähentymisen seurauksena. Delanty ottaa haasteekseen kysymyksen siitä, mitä kansalaisuus voisi tarkoittaa globaalilla ajalla ja miten kansalaisuuden luonne on muuttunut kulttuurin, politiikan ja talouden maailmanlaajuistumisen seurauksena. Kyse on siis tärkeästä yhteiskuntateoreettisesta aikakausanalyysistä, jossa haetaan uudenlaista mallia kansalaisuudelle. Sitä Delanty nimittää kansalaiskosmopoliittisuudeksi (civic cosmopolitanism).

Kansalaisuus ja globalisaatio

Delanty käsittelee kirjassaan laaja-alaisesti monia aihepiirejä, joiden yhdistäminen on harvinaista. Kirjan ensimmäinen osa erittelee kansalaisuutta koskevia poliittisia malleja. Ne jaetaan tutkimuksessa liberaaliin teoriaan (oikeisto ja vasemmisto), kommunitarisiin teorioihin kansalaisuudesta sekä ns. radikaaleihin teorioihin politiikasta. Ensimmäisessä suuntauksessa korostetaan yksilön taloudellisia ja sosiaalisia velvollisuuksia ja oikeuksia. Perinteisessä liberalismissa perusta on taloudellisissa oikeuksissa, kun liberalismiin myöhemmissä versioissa korostetaan ihmisarvoa ja yhdenvertaisuutta. Kommunitarismi, joka on suuntauksena samalla tavalla hajanainen kuin liberalismikin, painottaa puolestaan osallistumista ja identiteettiä tarkastellessaan yhteisön ja yksilön suhdetta. Suuntauksen pääversioita ovat liberaali ja konservatiivinen kommunitarismi sekä kansalaisrepublicanismi. Radikaaleille kansalaisuusteorioille on tyypillistä puolestaan se, että niissä alleviivataan demokratian merkitystä eri näkökulmista (suora demokratia, diskursiivinen demokratia ja feministisen kansalaisuuden malli) sekä kritisoidaan liberalismiin ja kommunitarismiin kansalaisuusajattelua.

Kansalaisuutta koskevien teoreettisten mallien analyysi muodostaa Delantyn kirjan yleisen kehikon. Kirjan jatkon suuri haaste on tarkastella globalisaation vaikutusta kansalaisuuden määrittelyyn. Tämän tehtävän suorittamiseksi Delanty tekee laajan läpileikkauksen kysymyksistä, jotka liittyvät kosmopoliittisuuden haasteeseen. Tarkastelu alkaa kosmopoliittisen kansalaisuuden määrittelystä ja jatkuu sen jälkeen ihmisoikeuksien ja kansalaisuuden, globalisaation sisällön, kansallisvaltioiden muutoksen ja Euroopan integraation monitasoisella ja -ulotteisella pohdinnalla. Kirjan päättää Delantyn malli kansalaiskosmopoliittisuudesta. Se vastaa globalisaation tuottamaan haasteeseen määrittelemällä kansalaisuuden uudella tavalla globaalissa yhteydessä. Tällaisena teos sisältää paitsi sosiologista pohdintaa modernisaatiosta ja globalisaatiosta myös politiikan tutkimuksen analyysijä demokratian kehityksestä, Euroopan taloudellis-poliittisesta kehityksestä ja politiikan uudesta tilanteesta globalisaation aikakaudella.

Kirja on tiivis tietopaketti uudemmassa globalisaatioon liittyvästä tutkimuksesta mutta myös rakenteellisesti painottunut tulkinta siitä, miten kansalaisuuden määrittely tasolla tulisi

ymmärtää nykyinen kehitysvaihe. Delanty ottaa etäisyyttä moniin näkemyksiin (Habermas, Falk, Turner, Urry, Linklater, Held, Sassen ja esim. Giddens) ja rakentaa oman kehityksensä kriittisenä synteeseinä. Synteesi rakentuu siitä, että liberaalissa mallissa kansalaisuus on sidottu valtioon, kun kommunitaristisessa perinteessä taas kansakuntaan. Kumpikin on rajoittunut korostaessaan kansallisvaltion merkitystä. Kosmopoliittinen kansalaisuus sen sijaan menee kansallisvaltion ulkopuolelle, eikä perustu valtioon tai kansakuntaan. Yhteiskuntateoriassa ja politiikan teoriassa kosmopoliittisuutta on tarkasteltu Delantyn luokituksen mukaan oikeudellisena, poliittisena, kulttuurisena ja kansalaisuuteen liittyvänä asiana. Negatiivisesti määriteltynä kosmopoliittisuus tarkoittaa sitä, että kansalaisuus ja kansallisuus ovat eronneet toisistaan, eikä valtio ole enää ainoa suvereenisuuden viitepiste. Positiivisesti sanottuna kosmopoliittisuus voidaan ymmärtää uusien oikeuksien ja osallistumisen mahdollisuuksien syntyiseksi valtion puitteissa ja sen ulkopuolella.

Kohti kansalaiskosmopoliittisuutta

Tutkimuksen keskiosan analyysi globalisaatiosta ja kosmopoliittisuuden haasteesta paljastaa sen, millainen historia kosmopoliittisuudella on ollut Euroopassa, miten monimutkainen ja -tasoinen prosessi globalisaatio on ja miten alustavia tulkintoja koko kehityksestä on olemassa. Kosmopoliittisuus liittyi Euroopassa alun perin globaalisesti orientoituun liberalismiin, jota edustivat yliopisto ja valistusfilosofit. Delantyn mukaan Immanuel Kant yhdisti ensimmäisen kerran kosmopoliittisuuden kansalaisuuteen. Tästä syystä häntä voidaan pitää tärkeänä hahmona kosmopoliittisuuden tarkastelussa. Ensimmäinen moderni keskustelu kosmopoliittisuudesta syntyi 1700-luvun lopulla. Sieltä on luonnollisesti pitkä matka nykyaikaan, mutta Delanty tuo kirjassaan kiinnostavalla tavalla esille yhteyden nykyiseen keskusteluun globaalista kansalaisyhteiskunnasta. Sen alkuperä on Kantin internationalismiin liittyvissä näkemyksissä. Delanty yhdistää tarkastelussaan jännittävällä tavalla historiallisen kehityksen ja uuden tutkimuksen. Perustana on laaja kirjallisuusaineisto. Tämä suhteellistaa tarkastelun luonnetta ja tuo esille yllättäviäkin puolia kosmopoliittisuudesta.

Delanty määrittelee globalisaation yleisellä tasolla kapitalismin ja demokratian laajenemisen ohjaamaksi prosessiksi. Prosessiin kuuluu olennaisena osana uusi informaatioteknologia, mutta se ei kuitenkaan määrittele prosessin sisältöä. Toistaiseksi tutkimuksessa on esitetty ristiriitaisia tulkintoja kehityksen suunnasta. Delanty painottaa kaksinaista tarkastelua, jossa globalisaatio nähdään yhtäältä maailman kutistumisena ja samanaikaisesti myös polarisoitumisena ja hajautumisena aiheuttavana prosessina. Kansalaiskosmopoliittisuuden malli on vastaus pohdintaan, jossa oikeudet, velvollisuudet, osallistuminen ja identiteetti eivät enää muodosta yhtenäistä kokonaisuutta globaalissa ajassa. Tämän on tulkittu tarkoittavan kansalaisuuden loppua (esim. Touraine ja Soysal). Delanty puolestaan kääntää katseen enemmänkin siihen, mitä tilanne tarkoittaa ja millaiseen kansalaisuuteen se johtaa.

Kansalaiskosmopoliittisuuden mallissa lähdetään liikkeelle radikaalin demokratian esittämästä haasteesta ja pyritään hahmottamaan sitä, mitä kansalaisuus tarkoittaisi globaalissa maailmassa. Taustana on kansallisuusajattelun lisääntyminen, muukalaisvihan nousu ja kansallisvaltioiden konfliktien vähentyminen sekä Euroopan tunnetut tapahtumat (Kosovo). Rakentavassa erittelyssään Delanty käy läpi oikeuksien, velvollisuuksien, osallistumisen ja identiteetin kysymyksiä sekä päättää työnsä yhteenvedon. Delanty etsii kulkureittiä, jossa hyväksyttäisiin toisaalta yhteisöjen ja kulttuurien erilaisuus ja jossa toisaalta myös ei ylitettäisi erilaisuutta ylikansallisella valtioiden yhteenliittymällä. Ongelmanratkaisu löytyy 'ohuesta' tai 'vaatimattomasta' kosmopoliittisuudesta. Siinä hyväksytään poliittisten yhteisöjen pluralismi, mutta laajennetaan poliittisen yhteisön eettistä horisonttia siten, että mitään poliittista ryhmää ei suljeta pois. Näin sidos kansallisuuteen säilyy, mutta samalla erilaisten kulttuurien kohtaaminen johtaa kosmopoliittisuuteen.

Hajoavan ja yhdistyvän maailman kohtalo

Delanty tekee kirjassaan perusteellisesti selkoa kosmopoliittisen kansalaisuuden ulottuvuuksista ja globalisaation luonteesta. Taustana on laaja lähdeaineisto, jota ei sen suuremmin kirjassa kuitenkaan esitellä. Ideana on päinvastoin vain jakaa olemassa olevan keskustelun suuntia ja painotuksia. Asetelma tekee kirjan lukemisesta normaalia vaativamman urakan ja edellyttää Delantyn perusluokitusten mielessäpitämistä, vaikka itse aihepiirin käsittely on johdonmukaista ja selkeää. Käsitteilytapansa johdosta kirja ei ehkä sovellu ensimmäiseksi johdantoteokseksi globalisaatiosta ja kosmopoliittisuudesta. Lukijalta edellytetään yksinkertaisesti liikaa taustatietoja ja jo jonkin verran koko tutkimusalueen tuntemusta. Yhteiskuntateorian ja politiikan teorian uudesta painotuksista kirja sen sijaan tarjoaa näköalapaikan moniin ajankohtaisiin keskusteluihin ja innostaa aihepiiriin jatko-opiskeluun. Tällainen yleisteos on tarpeen juuri sen takia, että mitään sen tarkempaa kuvaa globalisaatio-keskustelun suunnasta ei ole olemassa, enemmänkin vain alustavia puheenvuoroja globalisaation suunnasta ja monitasoisuudesta. On myös tarvetta tutkimuksesta, joka selvittäisi konkreettisemmin globaalisuuden vaikutuksia, joita Delanty käsittelee sellaisenaan hyvin yleisesti.

Katsoin kirjan lukemisen kuluessa verkosta kirjakauppojen tarjontaa hakusanalla *globalisaatio*. Tulos oli yli 300 nimikettä, puhumattakaan sitten aiheeseen liittyvästä muusta peruskirjallisuudesta, jota on ilmestynyt kuin sieniä sateella menneen vuosikymmenen kuluessa. Anthony Giddensin mukaan globalisaation tarkastelusta on rakentunut 1990-luvulla suuri teema. Sitä käsitellään yhteiskuntateoriassa, politiikan teoriassa ja taloustieteissä. Kulttuuria, politiikkaa ja yhteiskunnan muutosta koskevat tulkinnat ovat olleet toistaiseksi silti suhteellisen yleisiä, eikä tarkkaa kuvaa muutoksesta ole olemassa - näin siitä huolimatta sosiaalitieteissä on esitetty alustavia analyysejä myös globalisaation vaikutuksesta kulttuurisen kehityksen tasolla (esim. Bauman, Jameson ja Appadurai).

Delantyn kirja puolestaan tuo keskusteluun kansalaisuuden pohdinnan ansiosta uusia ulottuvuuksia. Tästä aihepiiristä meillä ei ole keskusteltu vielä lainkaan sosiaalitieteissä. Ei tarvitse olla kaukaa viisas sanoakseen, että kansalaisuuteen (esim. romaanivähemmistön asema), ihmisoikeuksiin ja muukalaisvihaan liittyvät kysymykset tulevat varmasti polttopisteeseen EU:ssa lähitulevaisuudessa. Näitä ongelmia tuskin voi ratkaista muuten kuin määrittelemällä kansalaisuuden uudella tavalla.

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteen tohtori Kuopin yliopiston Sosiaalitieteiden laitoksella.

